

OPONENTSKÝ POSUDOK

k žiadosti Doc. Mgr. Eleny Lisej, PhD., (funkčné zaradenie vysokoškolský pedagóg – profesor na FSEV UK, Ústave aplikovanej psychológie)

za profesora v študijnom odbore HaIK psychológia.

Posudok je vypracovaný na základe vymenovania za oponentku vo vymenúvacom konaní za profesora uznesením VR FSEV VR FSEV UK v Bratislave zo dňa 25.6.2024. Zohľadnila som tiež ďalšie materiály, a to:

a. profesijný životopis, b. notársky osvedčená kópia dokladu o vysokoškolskom vzdelaní druhého a tretieho stupňa, c. notársky osvedčená kópia dekrétu o udelení titulu docent, d. prehľad pedagogickej činnosti na vysokej škole a prehľad dosiahnutých výsledkov v tejto činnosti (§75 odst. 5 zákona 293/2007 Z.z.), e. zoznam pôvodných publikovaných vedeckých prác, odborných prác, učebníc, učebných textov v danom odbore s uvedením ich ohlasov, ktorý je výpisom z univerzitnej databázy publikácií a citácií, f. zoznam ďalších pôvodných vedeckých a odborných prác a výkonov, g. zoznam ďalších preukázateľných ohlasov na vedeckú činnosť, h. charakteristika najdôležitejších vedeckých výsledkov, i. súbor všetkých prác uvedených v zozname pôvodných publikovaných vedeckých a odborných prác v danom odbore s uvedením ich ohlasov, j. najvýznamnejšie vedecké a odborné práce, učebnice, učebné texty k. doklady o vlastnej vedeckej škole.

V posudku je zhodnotený vedecký profil a prínos inaugurantky podľa dodaných plnotextových materiálov (príloha spisu, zoznam najvýznamnejších prác – celkovo 3 vedecké monografie (z toho 1 zahraničná), 3 vysokoškolské učebnice, 1 kapitola v učebnici, 3 vysokoškolské učebné texty, 5 vedeckých prác v karentovaných časopisoch a 10 publikácií registrovaných vo WOS, SCOPUS), ako aj ďalších materiálov, ktoré sú súčasťou inauguračného spisu charakterizujúcich profil uchádzačky a naplnenie kritérií FSEV UK v Bratislave na vymenúvacie konanie v študijnom odbore Psychológia.

I. Publikačná činnosť

Posudok je v prvej časti štrukturovaný podľa dodaných plnotextových publikačných výstupov najvýznamnejších prác inaugurantky do tematických okruhov:

Tematická oblasť 1 Riadenie ľudských zdrojov, psychodiagnostika v práci a manažment

K problematike riadenia ľudských zdrojov a psychodiagnostike v práci prispela inaugurantka svojou monografiou: Lisá, Elena: Personnel assessment. Praha : Wolters Kluwer, 2014, 97 s., v ktorej sa jej podarilo prehľadne charakterizovať psychodiagnostiku v riadení ľudských zdrojov vo všeobecnosti a na účely psychologického hodnotenia. Pozitívne hodnotím, že popisuje aj neštandardné hodnotiace techniky a metódy psychologického testovania, ako aj to, že sa zaoberá procesom a vlastnosťami psychologického hodnotenia, ako aj najčastejšími oblasťami hodnotenia, ako sú kognitívne spôsobilosti, manažérske rozhodnutia, osobnostné črty a psychologické typy, motivácia, záujmy, sebahodnotenie, zvládanie stresu a neschopnosti.

Oceňujem, že uvádza v nej vlastné informácie získané v procese štandardizácie metód zameraných na riadenie ľudských zdrojov v Slovenskej republike, ako aj o stave a histórii psychologickéj diagnostiky v pracovnej a organizačnej psychológii na Slovensku.

Na túto tému nadväzujú ďalšie publikácie inaugurantky, za najviac relevantnú považujem monografiu: Lisá, Elena (2010) Psychologické testovanie v práci. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 155 s, ktorej prínosom je autorkin záber na nové poznatky z oblasti organizačnej a pracovnej psychodiagnostiky, so zameraním na štandardizované psychologické testy, ktoré zatiaľ neboli opísané v monografiách a kompendiách psychodiagnostiky. Pozitívne oceňujem uvedenie výskumných zistení orientovaných na validizáciu celosvetovo používaných metodík psychologického testovania, ako aj informácie o počítačovo administrovaných testoch. Praktický prínos má prezentácia výskumných zistení o validite nástrojov psychologického testovania v ekonomickej praxi a stručné informácie o vybraných metodikách v oblasti, najmä ukážka zostavenia testovej batérie a formulovanie predpokladov o ďalšom vývine psychologického testovania v práci a organizácii.

Svoje vedecké poznanie inaugurantka pretavila aj do tvorby vysokoškolských učebníc a textov, napr. vo vlastnej učebnici: Lisá, Elena (2019) Psychodiagnostika v řízení lidských zdrojů. - 1. vyd. - Praha : Portál, 159 s. [7,95 AH], ako aj v učebnici v spoluautorstve: Kollárik, Teodor (39%), Lisá, Elena (27%) - Ritomský, Alojz (34%): Psychodiagnostika manažérov : učebnica pre vysoké školy. - 1. vyd. - Žilina : EUROKÓDEX, 2013. - 151 s. [7,20 AH, autorkin podiel predstavuje 1,94 AH]

Ťažiskom prvej menovanej učebnice je problematika výberu a rozvoja pracovníkov a využitie diagnostiky s cieľom rozvoja, s popisom metód psychologického hodnotenia obohateným o informácie o prediktívnych hodnotách metód v diagnostike ľudských zdrojov, ako aj prediktívnych vlastnostiach psychologických črt pracovníka. Za praktický prínos učebnice považujem prezentovanie konkrétnych príkladov výstupov z psychodiagnostického hodnotenia, správ a posudkov. Pre ďalší rozvoj psychodiagnostiky v tejto sfére má význam načrtnutie nových trendov v psychodiagnostike. V druhej učebnici v tejto oblasti sa autori Kollárik, Teodor, Lisá, Elena a Ritomský, Alojz podrobne venovali charakteristike nosných dimenzií osobnosti sociálne orientovaného manažéra, praktickým otázkam psychodiagnostiky v oblasti manažérskych predpokladov, sociálnej atmosféry, štýlu vedenia, sociálnej začlenenosti, motivácie, pracovnej spokojnosti, osobnostných vlastností v sociálnych interakciách, hodnotenia práce a stavu a vzťahu k práci, s akcentom na osobnostné vlastnosti manažéra, ich vplyvu na individuálny výkon, ako aj na výkon organizácie, čo obohatili o informácie o diagnostických postupoch a súvislostiach pri zisťovaní osobnostných vlastností z hľadiska črtovej teórie, manažérskej typológie, riadiaceho úsudku a motivácie k výkonu. Významným prínosom tejto publikácie sú poznatky o psychometrických súvislostiach psychodiagnostiky. Celkovo táto učebnica je hodnotná svojimi na tú dobu aktuálnymi informáciami o možnostiach diagnostiky manažérov, o aktuálnych metódach a možnostiach interpretácie výsledkov, čo umožňuje aj ich využiteľnosť pre porozumenie manuálov psychodiagnostických metód a na tvorbu či úpravu vlastných psychodiagnostických metód.

Ďalším významným vkladom v tematickej oblasti problematiky *riadenia ľudských zdrojov* je monografia v spoluautorstve: Lisá, Elena (50%) - Newman, Denisa (50%): Psychologické aspekty zamestnateľnosti vysokoškolských študentov a absolventov v kontexte očakávaní zamestnávateľov. Žilina : Georg, 2020. 127 s., prinášajúca aktuálne slovenské a české výskumné zistenia o problematike zamestnateľnosti absolventov vysokých škôl, ako aj o

meraciach nástrojoch. Jej výsledky umožňujú porovnať slovenské realie s medzinárodným prostredím, najmä so štátmi Európskej únie. Prínosom monografie je postulovanie psychologických zložiek zručností zamestnateľnosti, ktoré zamestnávateľia hodnotili ako kľúčové (angažovanosť a ochotu urobiť niečo navyše, ako aj flexibilitu a otvorenosť k zmene). Jej originalita spočíva vo fókuse na psychologickú stránku zručností zamestnateľnosti. Oceňujem tiež, že sa autorky neobmedzili iba na pohľad zo strany vysokoškolských študentov, ale doplnili ho o aktuálne vnímanie dôležitosti týchto zručností zo strany slovenských a českých zamestnávateľov, a to v konfrontácii s vnímaním samotných študentov, ako aj absolventov vysokých škôl.

Téma zamestnateľnosti absolventov vysokých škôl rezonuje aj v iných vedeckých štúdiách inaugurantky v spoluautorstve, za najvýznamnejšiu pokladám štúdiu Lisá, Elena (60%) - Hanellová, Katarína (20%) - Newman, Denisa (20%): Comparison between employers' and students' expectations in respect of employability skills of university graduates. *International Journal of Work-Integrated Learning*, 20, 1 (2019), 71-82, ktorá porovnávala očakávania slovenských zamestnávateľov a študentov v otázke zamestnateľnosti u zapojených 27 spoločností a 534 študentov, pričom najvýznamnejším zistením autorov bol nedostatok primeraných spôsobilostí ako bariéra pre zamestnávanie absolventov, ako aj nesúlad medzi vnímaním dôležitých spôsobilostí zo strany študentov a zamestnávateľov, keďže zamestnávateľia preferovali angažovanosť a ochotu pracovať navyše, ale študenti považovali za dôležité skúsenosti, znalosti a vodcovstvo. Práve tu vidia autori možnosti pôsobenia vysokoškolského kariérového poradenstva. Tento poznatok preto považujem za prínosný pre ďalší rozvoj kariérového poradenstva.

Tému *psychodiagnostiky v pracovnom prostredí* obohatila inaugurantka aj o teoretické a praktické poznanie a charakteristiku diagnostického rozhovoru v pracovnom kontexte v učebnom texte Lisá, Elena (100%): *Výcvik diagnostických zručností 2. : diagnostický rozhovor v práci*. - 1. vyd. - Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2021. - 119 s. [6,12 AH], kde prezentuje východiská na realizovanie diagnostického rozhovoru so zdravým dospelým klientom v organizačnej a pracovnej oblasti, v manažmente ľudských zdrojov, pedagogike, kariérovom poradenstve. Oceniť treba najmä poznatky o štruktúrovanom behaviorálnom rozhovore. Dôležitý je uhol pohľadu inaugurantky – zameranie na poradenstvo v osobnom raste.

Tematická oblasť 2 Osobnosť všeobecne a v kontexte manažmentu

Druhou výraznou tematickou orientáciou inaugurantky je zameranie na osobnosť a jej skúmanie, pričom tu nachádzame dva významné kontexty – všeobecná psychológia osobnosti a pracovná psychológia osobnosti. Špecifickými otázkami manažmentu a psychológie osobnosti pracovníkov sa inaugurantka v spolupráci s inými autormi zaoberala vo viacerých vedeckých štúdiách publikovaných v časopisoch registrovaných v databázach. Ako najvýznamnejšie z nich vnímam štúdiu o zvládaní manažérov (Hulín, Martin (10%) - Lisá, Elena (90%): Some situational and personality determinants of coping among managers. *Studia Psychologica*. 51, 2 (2009), 215-229), ďalej štúdiu o vyhorení sociálnych pracovníkov, Lisá, Elena (50%) - Budajová, Viera (50%): Burnout syndrome in social workers and their notions about prevention and intervention. *Studia Psychologica*, 49, 3 (2007), 233-249). Práve tieto štúdie pomáhajú osvetliť vyhorenie a zvládanie, ako aj tvoria poznatkovú bázu na realizáciu intervencií.

K téme *vodcovstva a osobnosti* vodcu prispela inaugurantka v spolupráci s inými autormi v ďalších piatich štúdiách (1) Lisá, Elena (50%) - Letovancová, Eva (50%): Some issues of decision-making efficiency in Leadership : Found on the sample of Slovak managers. *Kairos*, No. 2. - Köln : Verlag für Angewandte Managementforschung, 2008. - S. 92-113; (2) Lisá, Elena (97%) - Sousa, Jacinta (1%) - Morais, Catarina (1%) - Gomes, António Rui (1%): Leadership cycles, styles, and antecedent factors: the perspective of coaches and young soccer athletes from national Slovak leagues In: *Frontiers in psychology*. 14, 07. August (2023), s. 1-10; (3) Lisá, Elena (50%) - Greškovičová, Katarína (50%): Is it worth being attached to the leader? Transformational leadership and various types of performance: The mediating role of leader as attachment figure. In: *Current Psychology*. 42, 32 (2023), s. 28714-28727; (4) Attachment sa stal nosnou témou aj jej ďalšej štúdie Greškovičová, Katarína (50%) - Lisá, Elena (50%): Beyond the global attachment model: domain- and relationship-specific attachment models at work and their functions. *Frontiers in psychology* 1418. Máj (2023), s. 1-11; (5) Lisá, Elena (70%) - Valachová, Michaela (30%): Dispositional employability and self-regulation in antisocial and prosocial personalities: diferent contributions to employability. *BMC psychology*, 11, 1 (2023), s. 1-16.

Novum a originalitu týchto štúdií, ktoré spája fenomén vodcovstva, vidím vo voľbe netypických výskumných premenných, ako sú manažérska rozhodovacia efektivita, manažérske cykly a štýly, ako aj pôsobenie pripútania (attachmentu) ako elementu vodcovstva, ale aj otázky antisociálnej a prosociálnej osobnosti.

Významnou sférou záujmu inaugurantky je *osobnosť a osobnostné črty vo všeobecnosti*, tu treba oceniť celý rad vedeckých štúdií, v ktorých samostatne alebo v spoluautorstve riešila analýzu osobnostných črt u psychologických typov (napr. Lisá, Elena (100%): Analysis of personality traits among psychological types. *AD ALTA*, 7, No. 2 (2017), s. 118-122, v ktorej faktorovou analýzou podporila päťfaktorový model osobnostných črt a psychologických typov), ďalej sa venovala štúdiu dispozičných črt ako prediktorov sebaúčinnosti (Lisá, Elena [100%]: Dispositional traits as predictors of self-efficacy. *Psychology Applications & Developments* 6. - Lisabon : InScience Press, 2020. - S. 32-44

Zvlášť v tejto tematickej oblasti by som vyzdvihla *výskum mindfulness* (všímavosti), čím autorka reaguje na nové výzvy; tu dominujú štúdie: (1) Valachová, Michaela (51%) - Lisá, Elena (49%): Dispositional mindfulness and BIS/BAS up-close: can the self-regulation of people be seen in the eyes? *Frontiers in Psychology*, 14, 10. August (2023), s. [1-10], (2) Lisá, Elena (50%) - Valachová, Michaela (50%): Dispositional mindfulness as a mediator between basic psychological needs and dark triad traits. *Personality and Individual Differences*, 181 (2021), s. 1-9. Prínosom týchto štúdií je poznanie neexistencie prepojenia mindfulness na črty temnej triády (machiavelizmus, narcizmus, psychopatia) u neklinickej pracujúcej populácie.

Tematická oblasť 3 Rómske deti z pohľadu psychológie

Vo vedeckom profile inaugurantky ako začínajúcej vedeckej pracovníčky vo VÚDPaPe sa zvlášť vynímajú práce orientované na poznanie zapojenosti rómskych detí do komunity, ktoré prezentovala vo viacerých štúdiách publikovaných v časopisoch, napr. (1) Lisá, Elena (100%): Príslušnosť rómskych detí ku komunite ako vzťah k domu, osade, škole a dedine. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 38, č. 2 (2003), s. 138-148. (2) Lisá, Elena (100%): Kvalitatívny pohľad na prežívanie príslušnosti ku komunite v skupine rómskych a nerómskych žiakov. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*. - Roč. 44, č. 3 (2009), s. 191-210. (3) Lisá, Elena (100%): Prežívanie príslušnosti ku komunite a subjektívna kvalita života rómskych a

nerómskych žiakov základnej školy. Psychológia a patopsychológia dieťaťa, 44, 2 (2009), s. 119-137, v ktorých prispela k poznaniu ich sociálnej začlenenosti. Cenné je, že sa už v tomto období zamýšľala nad vhodnosťou diagnostických metód pre rómske deti: (4) Lisá, Elena (50%) - Dočkal, Vladimír (50%): Pomôže pri diagnostikovaní osobnosti rómskeho dieťaťa Eysenckov osobnostný dotazník? In: Psychológia a patopsychológia dieťaťa, 43, 3 (2008), s. 262-281. In: Psychológia a patopsychológia dieťaťa. - Roč. 41, č. 2 (2006), s. 113-124. Vedeckú prácu v tejto tematickej oblasti možno hodnotiť ako jej významné rozšírenie.

Tematická oblasť 4 Psychometrické overovanie testov

Autorka sa stala úspešnou aj v oblasti *overovania a adaptácie viacerých používaných dotazníkových a škálových metód*, spomením metódy HEXACO (porovnaj Lisá, Elena (90%) - Dzúrik, Michael (10%): Psychometric properties of the HEXACO-PI-R self-evaluation form in Slovak translation [elektronický dokument]. Romanian Journal of Applied Psychology, 23, 1 (2021), s. 1-8, kde na robustnom súbore 1624 respondentov bola podporená vnútorná konzistencia väčšiny škál, mimo altruizmu v slovenskej populácii); za cenný príspevok považujem aj psychometrické overenie Dotazníka pripútania na pracovisku, (napr. v štúdiu Lisá, Elena (80%) - Greškovičová, Katarína (20%): Attachment in the workplace questionnaire - first psychometric results Psychológia práce a organizácie 2023, Košice : Vydavateľstvo ŠafárikPress UPJŠ, 2023. - S. 49-61). Významný počin inaugurantky v spoluautorstve predstavuje aj rozšírenie pohľadu na psychologické vlastnosti dotazníka NEO-PI-R pre slovenskú populáciu (publikované ako Lisá, Elena (90%) - Kohút, Milan (10%): Psychometric properties of the Slovak translation of the NEO-PI-R questionnaire. Ricerche di Psicologia, 45, 3 (2022), s. 1-20).

Zvlášť pre *diagnostiku nadaných osôb* treba oceniť overenie vybraných psychometrických ukazovateľov APM-Ravenových progresívnych matíc pre pokročilých (ako prezentuje štúdiu Hanellová, Katarína (50%) - Lisá, Elena (50%): Niektoré psychometrické ukazovatele testu APM-Ravenove progresívne matice pre pokročilých. In: Psychologické dny 2008: Já & my a oni. Brno : Masarykova univerzita, 2009).

II. Zapojenie do vedeckovýskumných projektov

Všetky uvedené publikačné témy majú prepojenie na riešené výskumné projekty, celkovo bola inaugurantka zapojená ako riešiteľka do riešenia 4 medzinárodných výskumných projektov, z toho 2-krát na pozícii zodpovednej riešiteľky; na národnej úrovni v rámci KEGA do 2 projektov, z toho v 1 v pozícii vedúcej projektu, v rámci VEGA do 5 projektov, z toho v 1-krát v pozícii vedúcej projektu, v rámci Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie bola riešiteľkou 7 projektov, z toho v 2-krát v pozícii zodpovednej riešiteľky. Tento prehľad dokumentuje úspešnosť inaugurantky v oblasti zapojenia do riešenia výskumných projektov, osobitne na pozícii vedúcej výskumných tímov.

III. Pedagogická činnosť a vedecká škola

Pedagogické pôsobenie inaugurantky je spojené s dvomi vysokoškolskými inštitúciami, a to s Univerzitou J. A. Komenského v Bratislave, ako aj s Paneurópskou vysokou školou v Bratislave. Aktuálne pôsobí vo funkcii profesorky Fakulty sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského v Bratislave, kde prednáša alebo prednášala a viedla semináre a záverečné práce. Medzi dominantné vyučované predmety inaugurantky možno zaradiť:

pokročilé kvalitatívne metódy, psychodiagnostiku dospelých, psychodiagnostiku a psychometriu, ako aj psychológiu v riadení ľudských zdrojov, všeobecnú psychológiu, psychológiu osobnosti, tvorbu psychodiagnostických metód, metódy kvalitatívneho výskumu v sociálnej psychológii, komunitnú psychológiu. Tento široký repertoár vyučovaných predmetov poukazuje na hĺbku a šírku jej akademického poznania a rozhl'adu a koreluje aj so zameraním vedeckej a publikačnej aktivity. Zvlášť treba oceniť aj zavedenie nových predmetov, napr. komunitná psychológia. Svoje poznatky systematicky prenáša aj na mladú generáciu – vychovala 5 doktorandov, a spolupracuje aj s ďalšími tromi, ktorí sa venujú témam, ktoré inaugurantka má v svojom vedeckom a odbornom profile.

Svoju významnú stopu zanechalo na jej vedeckom zameraní aj pôsobenie ako výskumnej pracovníčky vo VÚDPaPe, najmä na orientácii prvých vedeckých projektov a štúdií inaugrantky.

IV. Plnenie Kritérií na vymenúvacie konanie

Vo všetkých kategóriách (pedagogická, publikačná, ohlasy a vedecká škola) kritérií Fakulty sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského v Bratislave na vymenúvacie konanie v študijnom odbore psychológia inaugrantka kritériá plní. Inaugurantka požadované ukazovatele prekračuje, v niektorých položkách niekoľkonásobne (napr. 75 pôvodných vedeckých prác pri požiadavke 35; 275 citácií pri požiadavke 70; 18 riešení výskumných projektov).

Celkové zhodnotenie a záver: Posudzované publikácie z kategórie najvýznamnejších výstupov dokladujú záber tém, ktorým sa inaugrantka výskumne a publikačne venovala od začiatku svojej vedeckej a akademickej dráhy.

Všetky spadajú do odboru psychológia, s najvýraznejším zastúpením manažérskej psychológie a psychodiagnostiky v práci. Všetky posudzované publikácie majú prienik na riešené vedecko-výskumné projekty, považujem ich za prínosné pre rozvoj odboru na úrovni teoretického a empirického poznania, ako aj pre rozvoj nových metodík na meranie skúmaných konštruktov, a to: (1) zistenia o osobnosti vodcov a manažérov v otázke vodcovských štýlov, pripútania, vyhorenia, mindfulness; (2) interdisciplinárny prístup k témam riadenia ľudských zdrojov; (3) zistenia o úrovni vybraných psychologických vlastností a spôsobilostí zamestnateľnosti absolventov vysokých škôl vysokoškolákov v SR aj v porovnaní so zahraničím, ako aj konfrontácia očakávaní zamestnávateľov a absolventov; (4) výsledky psychometrického overovania doposiaľ neadaptovaných metód, ako aj overenie týchto parametrov u najčastejšie používaných, napr. NEO-PI-R, Ravenové matice APM, HEXACO škála, a pod.; (5) v téme osobnosti rómskeho dieťaťa poznanie prežívania príslušnosti ku komunite v skupine rómskych a nerómskych žiakov predstavuje originálny prínos.

Výpovednú hodnotu o vedecko-výskumnom pôsobení inaugrantky má jej zapojenosť do výskumných projektov, pričom z celkového počtu 18 výskumných projektov (4 medzinárodné, 2 KEGA, 5 VEGA, 7 VÚDPAP) bola v pozícii zodpovednej riešiteľky v 7 projektoch.

Kritériá FSEV UK v Bratislave na vymenúvacie konanie v študijnom odbore Psychológia sú svojou kategorizáciou komplexné a v rámci každej z nich (pedagogická, publikačná, ohlasy a vedecká škola) inaugrantka požadované ukazovatele prekračuje, v niektorých položkách

niekoľkonásobne (pôvodné vedecké práce, citácie a riešenie výskumných projektov). V porovnaní s uvedenými silnými stránkami profilu uchádzačky za kvalitatívne najslabšiu kategóriu profilu považujem kategóriu vedeckých monografií, keďže viaceré sú vydané lokálnymi a inštitucionálnymi vydavateľstvami, resp. nefiguruje medzi nimi žiadne renomované zahraničné alebo renomované národné vydavateľstvo relevantné pre odbor (výnimkou je nakladateľstvo Portál ČR).

Napriek uvedenej pripomienke považujem profil doc. Mgr. Eleny Lisej, PhD. ako naplňajúci kritériá a štandardy na udelenie titulu profesor v odbore Psychológia, preto odporúčam jeho udelenie po úspešnom uzavretí inauguračného konania.

V Košiciach 27.8. 2024

prof. PhDr. Margita Mesárošová, CSc.